„Застава излази трипут у недељи: средом, петком и недељом.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 12 фор.
на пола године . . . . . 6 „
на четврт године . . . . . 3 „
на један месец дана . . . . . 1 „
за Србију:
(у сребру)
за годину 120 гроша, на пола године 60 гроша, а на четврт године 30 гроша чарш.

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ
рачунају се по количини врста или места које заузимају из оваких ситних петит слова и за сваку врсту плаћа се увек по 6 новчића а за жиг сваки пут башка по 30 новч.

ДОПИСИ
шаљу се уредништву, а претплата и огласи администрацији „Заставе“ у Нови Сад, у кући под бројем 11 и 12 у дунавској улици

Рукописи не враћају се натраг.

БРОЈ 114. У НОВОМЕ САДУ, У ПЕТАК 28. СЕПТЕМБРА (10. ОКТОБРА) 1873. ГОДИНА VIII.

ЈЕСМО ЛИ БУНТОВНИЦИ?

У поједини народа показују се често, као у појединог човека, психологични моменти, који недају упознати ствари у својој суштини, већ их увеличавају и изопачују.

Такови моменти види нам су да се овладали у Мађара или бар у мађарске владе и мађарском новинарству, кад сасвим обичне појаве уставне борбе у нас Срба, увеличавају и изопачавају као узрујаност која на буну граничи, те нас већ почињу као бунтовнике и издајице отачбине жигосати.

Човек који у нашим крајевима живи и собственим очима све појаве прати — неби веровао да се ствари тако изопачити, тако искренути могу, кад неби дан на дан читао у пештанским новинама „страшне вести“ које са југа Угарске долазе, где се већ „преправља покрет као оно г. 1848.“

Ми нећемо истраживати оне психологичне моменте, који проузрокују, да се Мађарима у нашим крајевима сама страшила причињавају — ал на сваки начин мора да је „нешто труло“ у Мађарорсагу кад мађарски државници такове предпоставе о „бунтовним намерама“ и чинити могу. Такове предпоставе могу бити само рефлекс оног незадовољства које је у себи и по себи оправдано.

У повестници европски држава нећемо ниједног примера наћи, да је која влада „бунтовне намере“ подмећала, а да није о оправданом незадовољству подпуно уверена била.

Ту повестничку истину ваљало би пре свега Мађари и мађарски државници да пред очима имају, јер су они баш још недавно у том положају били, да се њихово оправдано незадовољство према Аустрији као народ поједини агитатора и бунтовника означавало.

Ал' у том баш и лежи сав изопачен положај Угарске, што су Мађари заборавив на њихову тешку уставну борбу са Аустријом, и дошав до државне моћи и силе, наслеђивали у свему политику аустријску, како спољашњу, тако и нутарњу. Је ли пак према такој политици оправдано незадовољство Срба, то ће Мађари из собственог искуства најбоље знати.

Наравно да је таково искуство тешко на самом себи чинити, и Мађари ће свагда тврдити да под сенком угарске уставности оног тлачења бити неможе, као што беше под абсолутном Аустријом. Ал' ми опет по искуству повестнице велимо, да је привидна уставност далеко гора, него најжешћи абсолутизам. А према нами, уставност је заиста само привидна кад се хоће са комесарима да влада, и кад министри нашим жалбама у обзиру повреде најеклатантнији уставни права, места недају.

Но ми ако и јесмо незадовољни, те зато у редовима опозиције стојимо, из тог још не сљедује, да смо ми „бунтовници и издајице отачбине“. Напротив могли би оне назвати бунтовницима према уставу угарском, који предлажу да се устав према Србима суспендује, оне који у новинама пештанским по лажним или скованим извештајима дражe мађарски народ против Срба, те све већма јаз међу оба народа разширују.

Ал' нек' нам се каже у чему се показује то тобожње „бунтовништво“ у Срба, нека нам се факта наведу? Је ли можда панчевачки збор, бунтовнички значај на себи носио? Они који су том збору присуствовали, знају да је у таком миру и реду текао, да само обрасцем служити може. У Енглеској митинзи, несравњено су бурнији. Или закључци истог збора што бунтовничко у себи садржавају? Нека се пређе тачка по тачка, па ће се видити да у тим закључцима нема ништа што би границе уставне опозиције превазилазило.

Или смо ми бунтовници ваљда зато, што се као уставни грађани хтедосмо скупити на бирачки збор у Тителу, а власт нам тај збор забрани? Ко је бунтовник онај који по уставу угарском хоће да се скупи на бирачки збор и договор, или онај који против уставу угарском такав збор забрањује? Јесмо ли ми бунтовници зато, што се, поред све пресије и претње, иљадама уписујемо у бирачке листине, или су бунтовници они, који разтерују бираче као оно у Белој Цркви, те им недају могућност извршивања уставног права?

Да, мисмо бунтовници, што курјаку хоћемо воду да замутимо!

Па до какве бесомучности није дотерало пештанско новинарство у уображеном страху за благо „отачбине.“ Мађарски опозициони лист „Еленер“ предлаже ни мање ни више него да се устав угарски према Србима суспендује! Није ли баш ово право бунтовништво према уставу угарском? „Хон“ предлаже да судови до најкрајније мере строго према агитаторима српским поступају. Нека буде „Хон“ уверен, да се нађе и трунка каквог субстраста за судски поступак да би судови угарски своју ревност најеклатантније показали као што се уверисмо у „Анђелићијади“ са Корнелом Јовановићем и друговима. Напослетку „Пештански Лојд“ дотера опадање према Србима до свога врхунца. Он говори о банди издајица који немају отаџбине“ (Bande von Verräthern, vaterlandslosen Subjekten), о пакленој агитацији, говори о том да Угарска није Границу за Милетића, Полита и Бекића, натраг задобила и да ју неће њима на разположење дати!

Даје ли се каква већа бесомучност замислити него што је у тим редовима изражена? Може ли страст и мржња даље ићи? може ли дражење против Срба још жешћу форму имати?

Где су факта, која би могла и из далека повода дати за таково дражење? Где су ти агитатори, ти бунтовници?

Јесмо ли ми који пером у руци обавешћујемо наш народ, који му свест будимо, који му тумачимо његова уставна права, јесмо ли ми ти агитатори, ти бунтовници? Ил би се желило да нестане интелигенције српске па да народ српски оно буде што би се у Пешти можда желило?

Граница није наша домена, ал док пером мицати можемо, нећемо престати борите се да она непостане домена оних који би хтели Граници српски значај сасвим збрисати. А за такову борбу употребићемо сва уставна средства.

Преко те границе наша борба неиде. Ми нит хоћемо, нит можемо народ против Угарске бунити. Безумност би било и помислити на таково што.

Но има нешто, што би нам поступак Мађара и мађарске владе према нами разјаснити могло. Ми се надамо да до тога још није дошло, ал' ако је дошло, то бар положај постоји сасвим јасан. Ако Мађари и мађарска влада схваћају одношај према Срба као питање силе (Machtfrage), то онда потпуно разумевамо све нападаје, сва опадања, па и све мере које се према Србима употребљују. Ал' онда нетреба говорити о уставности, нит' од Срба ону љубав према Угарској изискивати, коју би иначе отачбина изискивати могла. Тамо, где која држава или који народ према другом народу схваћа свој одношај као питање силе — ту неможе и несме више рачунати на оне факторе који грађане једне државе спајају, као што обратно мерило те силе свагда ће зависити од они спољни околности у којима се дотична држава налази.

Ми неби желили да Мађари и мађарска влада одношај према нами као питање силе схвате, јер би тиме уједно били потиснути у онај одношај, где истини неби постали „бунтовници“, ал' где би она равнодушност за Угарску у нами настала, која би обзиром на спољне околности, а наиме при решавању великог источног питања за Мађаре врло фаталном могла постати.

Полит-Десанчић.

СРБИ ЗАНАТЛИЈЕ.

У једном од прошлих бројева био је извештај са *четврте* скупштине наших занатлија у Сомбору, Ево је већ трећа година како наше занатлије прогоне красним подузећем, да удруже своје снаге, те да *сами себи* помажу и морално и материјално.

Када се покрене на озбиљан рад коло људи и то вредни радника на пољу нашег материјалног напредовања, које броји у средини народа до 8000 представника само с ове стране Саве; када се у том колу одушеве њих преко 2000 да уједине и удруже снаге свеколиких — онда је то појава тако *знатна*, да заслужује пуну пажњу сваког пријатеља народног напретка.

Још о духови 1870 основана је лепом ревношћу и „Задруга Срба занатлија“ и правила јој одоше влади на потврду, која захте, да се та правила у нечем измену, што је о Ускрсу 1871 све примљено и на ново на потврду поднешено.

Док су правила лежала код владе, развила је задруга свој рад у правцу, да буди вољу за таким удруживањем и да прибира себи задругаре.

Ревносним настојањем задругара поникоше за ове две године задругина одељења у Новом Саду, Сомбору, Бечкереку, Иригу, Руми, Митровици, Кикинди, Вуковару, Модошу, Чакову, Шиду, Бечеју и Сенти, свега до 14 оделења са 2300 чланова.

За време док се кретала у правцу да се оснажи великим бројем својих чланова, дотле је на угарском сабору створен нови закон за радиност чл. VIII. од 1872. У смислу тога закона имали су стари цехови да престану и занатлије да се удружују у задруге.

На место да је влада по ново разгледала по њеном захтеву дотерани устав „Задруге Срба занатлија“, дошла је те сасвим забранила речну задругу, наводећи да је онај рад отпочела, недочекав да јој се правила потврде.

Но оснивачи те задруге не беху људи, који плану па згасну у своме жару, они насташе те израдише, да се могу састати и на својој четвртој скупштини у Сомбору, да ту поново претресу свој устав по захтеву земаљског закона.

На тој скупштини углавише Срби занатлије да као држављани Угарске и тројне краљевине оснивају занатлијску задругу, односно савез од задруга по имену: **„Велика задруга Срба занатлија“** а на основу угар. земаљ. закон. чл. VIII. 1872. г. за радиности.

Ми неможемо на ино а да ма и у кратко не осветлимо оне цели, које је та задруга поставила себи да их постигне. Те цели изложене су јасно у првом правилу новога устава.

Ко год зна да је сваком данашњем занатлији преко потребно, да прати сваким даном како му се занат његов развија и усавршава, тај ће одобрити тежњу наших занатлија *да имају свој стручан лист* и да издају *књиге*, што разлажу напретке у занатлијству и радиности. Само уман и у своме занату према напретку времена извештен занатлија, може да одоље поплави туђе конкуренције.

Најглавнија полуга ширењу занатлијског знања и умења јесу *занатлијске школе*, којих има у других напреднијих народа на стотине, а ми је немамо још ни једне. Задруга је наумила да оснива и да подстиче да се оснивају таке школе и у нас. Где се год занатлије несу интересовале за те школе тамо нит су постале нит су процветале. — Ми смо уверени да ће наше занатлије тако удружени знати пронаћи и створити средстава да и у нас буде скоро тих занатлијских школа.

Не мање морамо одобрити тежњу задруге, којом ће настојавати, да се српска деца, а наиме сирочад уче по великим светским варошима оним занатима,

ПОДЛИСТАК.

СА СВЕТСКЕ ИЗЛОЖБЕ

II.

Напуштајући ону знамениту американску дворану, у којој се нагледасмо толике красоте и дивоте, ми ћемо да пређемо преко главне галерије, па управо у прву леву галерију, која чини другу половину американске изложбе у индустријској палати. Галерија је подељена на две половине; у првој су излози нешто из сједињених држава, из Алабаме, Венецуеле а у другој половини се наместила царевина Бразилија, те нас нека особита радозналост привлачи нарочито њој. Али ми ћемо се ипак држати реда, па ћемо тек с њом да завршимо.

Улазећи у галерију пре свега нам упада у очи У среди група изложенога памука; изложен је и један примерак на дрвету и многи посетилац изложбе застаје код тога, те с неким особитим дивљењем посматра ту хрпу, те оборене цилиндре стаклене, то чудновато дрво памука, а у глави му се роје мисли: како ли благо лежи у овоме и како ли је пребогата та нова земља! У једноме стакленом орману гледамо изложено злато и сребро, даље идући виђамо дивне бојадисане слике из природописа, а нарочито нам заустављa поглед диван модел још дивније Франклинове школе у Вашингтону, завршујући најзад средину галерије с засебном групом разних дрвета у моделима.

На левој страни галерије се раширила *Алабама* о којој смо толико по новинама читали. Изложила је своје красне минералне продукте. Идући том страном даље ту нам у једном ћошку мали модел Сутро-Тунела. Тај модел нам приказује топографски положај, а раздељен је у две полутине, те се види просек тунела. Тај просек тунел је у држави Невади.

Али шта ће ово рећи?

Нађосмо се пред читавом збирком књига из Њу-Јорка и човек би на први поглед да се вине даље и немислећи како би љуто погрешио у томе. Овде баш ваља застати, јер то није прост књижарски излог, већ излог американских *јавних листова*, а то ће рећи: овде је приказато свету оно, што у Америци највећма напредује у државном и социјалном животу. Ко је иначе журналистичка руфета, тај налазећи у овој величанственој истини чисто неке сатисфакције за своје новинарско пониженье у гњилој Европи. А збиља је тако, јер је у Америци *јавно мнење* највећа сила, а органи његови јавни листови најглавнији фактори у сваком погледу, у сваком поле значајном покрету друштва и државе.

Изложити дакле тако што свету на видику, јест одвећ частан подузетак, те у томе и заслужује сваку хвалу изложбеник Немац Е. Стајгер књижар у Њу-Јорк. Ова збирка износи 119 великих фолија и уређена је по појединим сједињеним државама; уз то су у 2 дилетантске брошире, даље у 19 књига књиге огледи разних американских годишњака, календара, год. извештаја итд. Од тих 119 фолијанта долазе 24 књиге на сам Њу-Јорк, а од ових 15 књига долазе на 367 публикација вароши Њу-Јорка. За овим долазе одмах Пенселванија са десет књига и у њима близо 600 новина, а од ових припадају 142 Филаделфији. Масачозет имаде 8 књига, само бостонски листови заузимају међу њима пет књига. Исто толико књига имаде држава Охио, а у овој излаже варош Чинчинати две књиге. Илиноје имаде шест књига, две се односе искључиво на Чикаго. Мисури је изложила такође шест књига, две се односе на Ст. Луј. Остале државе показују мањи број, али ипак нема ни једне у којој не би било новина; новине су у Америци као што рекох најглавнији фактори у свему. Неби човек веровао, али Немци показују велики контингент новина по разним струкама и имаде много замашних и знатних листова немачких у Америци, да се човек чисто питати мора, одкуда је то? Одкуда било да било, али то је факт, да су амерички Немци захватили поштена корена онде, те се шире и множе замашним бројем.

Кад сам већ при новинарству, накан сам навести један пример, у коликој мери су америк. журналисте људи од огромнога значаја и уплива. *„Њу-Јоршка Трибина“* броји се међу велике амер. новине. Тај лист излази у 250,000 примерака онда, кад заступа начела, која исповедају све странке без разлике, а у 150.000 примерака онда, кад му назори стоје у опреци са неким партијама. Оснивач и главни уредник томе листу беше покојни Хорас Грилиј, познати кандидат за председника толике уније? то је за наше јевропско ухо ствар необична, али у Америци никако. „Њ. Ј. Трибина“ беше један од најзначајнијих листова и пре и за време избора Линкунова за председника, а уредник јој Грилиј особити државник и књижевник један од најуваженијих и најпопуларнијих људи у свету. Генерал и уредник! у једнога осведочен патриотизам карактер-човека, у другога припознатa државничка снага и ретко поштење али „жребије“ паде на Грента, а Григорија угрaби након тога — неки веле услед тога — нагла смрт.

Да је та изабрана борба била у Јевропи, бих човек рекао, да је то борба између милитаризма и републиканства, у којој је први надвладао, али није у Америци тако. — У осталом ово сам примера ради навео, а у неку руку и на утеху једном поштованом пријатељу свога славнога имена и редакторског руфета, стављајући му у изглед такав могући аванцама у каквој могућој „јевропској унији држава“! (!? У)

Размотрећи још у кратко дечије столове у амер. школа на десној и левој страни и разне школ. књиге, примерке разних дрвета на десној, дивне фот. слике о водопадима на једној и на другој страни; даље разне минералне продукте, житнине: као

које Срби још не раде. Најбољи занати, који богате сваког вредног радника свога јесу у нашој средини у рукама туђинаца. Зна се како су у нас ретки ваљани и уметни *бравари, столари, стругари, зидари, машинисте* и т. д. као да ми не би имали дара да се одликујемо у тим корисним занимањима. Наша сиротиња, која се одаје на занате, упућена је са свога сиромаштва да се прибије где може, јер нема средстава да оде у места, где се ти велики занати живље раде. Колико је женијалне српске деце, што са оскудице, одоше у бербере те брију лако и лепо полак бела света од Париза до Цариграда, док нас амо на дому странци гуле тупом бритвом, производима својим из других заната.

Задруга ова не само да ће помагати да се српска деца уче тим напредним занатима, него ће настати, да се ти изучени радници настане у средини нашег народа и да ту буду честити и ваљани себи и својима на корист.

Знајући задруга да ће и сама само онда опстати и корисно делати, ако се у свем српском занатлијству буде пробудила задружна свест, настаће ова задруга, да има у сваком месту своје оделење.

Нема иоле знатнијег српског места у ком не би био леп број српских занатлија, нема увиђавног занатлије који незна даје и прут у снопу јак, те да неће бити пријатељ удружењу занатлијских снага — и по томе и не сумњамо, да неће за коју годину све српске занатлије ухватити се у ово велико коло своје браће.

Зна се да по страном свету давно увиђају, да на пољу радиности има силесија посала, за које је мала и слаба снага појединог радника, али који су послови лаки и достижни, кад око њих приону удружене снаге. Многи наши рукоделци уздишу е уби их машина, отев им посао из руку. Кад неможе један да набави ту савршенију справу за израду ручнога посла, може да је набаве многи, кад се удруже у *заједницу рада и промета те покрену рад и подузеће у велико.* Како се то најбоље и најлакше ради, упутиће наше занатлије такођер занатлијска велика задруга.

У новије доба отео је маха користан обичај, да се приређују изложбе од сваке руке. Кад се туде у изложби рада узме напоредо на око сваки производ, лако је ухватити рачун где се рамље и у чем се напредује.

Ова велика задруга приређиваће *изложбе рада и производа својих задругара у месту где, се буде састајала у своју скупштину.* Она ће износити својим задругарем на углед збирке цртања од сваке врсте радиносне, збирке мустара работе неизрађене и прерађене, збирке калупа — модела, справа и алата, а награђиваће сваког задругара, који што у свом занату изврсно начини или чим буд свој занат унапреди.

Као што ће се ова задруга паштити да свугде где затреба заступа *занатлијске интересе,* тако неће заборавити ни ону браћу, који су задругари, па су радећи занат, радом *изнемогли* или ни криви ни дужни несрећом каквом допали сиромаштва. Задруга ће подигнути фонд, из кога ће помагати не само њима, него и у случају да им се трефи смрт и сирочадма, коју оставе за собом.

Толико великих, значајних и племенитих тежња ретко да има која наша задруга, као ево ова нова „велика задруга Срба занатлија“ а са тих тежња *заслужила* је не само потпоре у наших занатлија, него у сваког искреног пријатеља добру народа.

У нас има леп број родољубивих богаташа, који са прилогом од 50 фор. могу да буду *основачи* те задруге; у нас може сваки Србин занатлија да плати 1 фор. уписнине и 1 ф. 20 новч. годишњег улога, па да буде *редовни задругар.* На покон има нас многих, који и ако нисмо толико богати, да можемо бити основачи, а нисмо ни занатлије да можемо бити редовни задругари, ипак можемо да дамо сваке године 60 новч. па да тиме будемо *помагачи* тој честитој задрузи.

Ми не сумњамо да овако красно подузеће наших занатлија неће, не само међу браћом њиовом, него у свему народу, наћи жива и одушевљена одзива.

Радосна је појава, да се особито *народни учитељи* живо интересују за напредак ове задруге, те ревносно помажу у оделењима задруге као поверође и секретари. Наша интелигенција дужна је да чим год може иде на руку, да се множи знање и умење у српских занатлија, јер од њиховог рада и промета зависи у многом и материјална снага свега народа.

Док су наши Срби занатли е тако марљиви и одушевљени прегаоци око подизања и унапређивања ове своје задруге, дотле српске занатлије у Србији, где има толико обилних природних услова за развитак занатлијства, *дремају у дубоком сну.*

Оностраној српској штампи стављамо ми у задатак, да покушају те да израчуне *колико хиљада дуката изнесу годишње Цинцари, Гоге и Бугари што раде разне занате по Србији?*

Радујући се овој лепој појави у нашој средини, не можемо а да не метнемо тежње поменуте задруге Срба занатлија свима и сваконе на срце. Помозимо се сами, па ће нам и Бог помоћи! **С. В. П.**

НОВИ САД 27. септембра.

„П. Лојд“ у своме броју од понедељника доноси из „Федератиунеа“, романскога листа, који под уредништвом романског посланика *Романа* у Пешти излази и народносне романске ствари заступа, овај важан чланак, из кога ћемо и ми ове нашим читаоцима саопштити:

„Ми, потомци најјуначнијега народа на свету, сродници трећине народа јевропски, још смо једнако робови шаке народа, који је само нашом помоћу, нашим добром спасен од пропасти смрти, која му је толико пута своје чељусти разјапила. Сад бесни глад, та најужаснија од свих невоља, на праговима нашим, и месшо, да нам тај народ, коме ми у тешким часовима тако горка искушења помогосмо, кога ми од смртне чаше отесмо, мешто, велимо да нам сад тај народ у нашој већој невољи помогне, шиље нам влада тога народа у земљу штибристе, да у царској штибри и последњи залогај, последњу подпору томе кукавноме народу отме и тиме га коначно утамани. Самовоља, нагон и насиље постали су закон, и док ми на артији као грађани угарске државе фигуришемо, нисмо у ствари ништа друго, до јадни хелоти (робови) угарски тирана и деспота. Угарска влада доказује нам на најгрознији начин, да према нама никакве дужности нема, до само права и привилеђије. Она располаже с нашим добром и са нашом крвљу, она нас лишава наше личне и народносне слободе, она нам силом намеће угарски језик и не попушта у својој самоваљи ни онда, кад нас гледа у талогу борбе против глади и најжешћих невоља, што нас кад год погнати могоше. Било би већ крајње време, да се ми сами са собом прорачунамо и да се запитамо, докле управо допиру наше дужности на прам једне државе, која неће спрам нас никакве дужности да зна“.

Из *Сарајева* је стигла у Загреб службена вест, да је босански валије 24. о. м. поставио опет стражу на граници, вели против колере. „Ова је наредба,“ веле загреб. „П. Н.“ тим чуднимја, што у крајини зрв. слав. ни спомена више о колери нема

И „Пешти Напло“ потврђује да се угарски сабор неће *састати пре* 8 новембра. Речени лист јавља, да је министарско веће, које се држало услед писма Ирањијева на министра председника, да се сабор пре реченога рока отвори, закључило остати код своје одлуке.

„Мађар Ујшаг“ овој вести додаје следећу примедбу: „Придржавајући си, да други пут о овој одлуци коју прозборимо, за сада желимо само то напоменути, да је „Пешти Напло“ прије неколико недеља сам захтевао, да се сабор пре определено-га времена састане, што и сам признаје, но сада уједно одобрава ову министарску одлуку, умствујући, да влада свакако боље познаје положај државе, него икој новинар или друга приватна особа, па да ће и боље знати расудити, да ли је и када је потребно, да се законодавно тело сазове. Свакако је то лепа ствар, ако се човјек сме поуздати на мудрост владину, и још је лепша одустајати од властитога бољега уверења“. Најлепше је пак то што „Мађ. Ујшаг“ заборавља, да би се тим сазовом уг. сабора, најнужнији рад хрватскога сабора прекинуо био.

„Голоа“ доноси тужбу по којој је *Базен* стављен под суд. Тужба гласи у главноме овако: Франсоа Ахил Базен, маршал Француске, оптужен је да је скривио 16. октобра 1870 у Мецу: 1. Што је с непријатељем капитулирао, и предао му тврдињу, над којом му је била поверена главна команда, а није исцрпио сва средства за одбрану, којима је располагао и учинио све оно, што му је дужност и част налагала. 2. Што је као главни заповедник војске у Мецу на отвореном пољу потписао капитулацију, услед чега је његова војска морала положити оружје. 3. Што није пре но што је почео преговарати са непријатељем, писмено или усмено чинио све оно, што му је дужност и част налагала. То су кривице предвиђене чланком 209 и 210 војеног кривичног закона, који гласе: Чл. 209: Казниће се губитком чина (деградацијом) и смрћу сваки онај гувернер или командант, који је по мњењу ислеђујућег судије узет под суд па се докаже да је крив, што је с непријатељем капитулирао и предао поверено му место, а није најпре исцрпио сва средства за одбрану, којима је располагао и учинио све што му дужност и част налаже. Чл. 210: Сваки ђенерал, сваки камандант оружане трупе, који у отвореном пољу капитулира, казниће се: 1. Смрћу пошто се најпре деградира, ако услед капитулације његова војска мораде положити оружје, или кад није, пре но што је почео преговарати писмене или усмено чинио све оно, што му дужност и част налажу. 2. У свима другим случајима биће збачен. — Услед тога Франсоа Ахила Базена судиће први војени суд прве војене дивизије.

По поузданим вестима из *Париза* прогласиће се монархија пре но што се мисли. — Вођи све три фракције десничине (крајња десница, десница и десни центрум) сасвим су се сложили о кораку, који се има предузети за извршење рестаурације. Сада се воде преговори са левим центрумом, а има изгледа да ће се доћи до успеха. Херцег д' Одифер-Паскије изјавио је пред више познаника после онома дашњег саветовања: „да ће се монархија оствити и да ће бити либерално уставна и тробојна.“ —

„Журнал Офисијел“ доноси наредбу да се одма предузме 18 војничких корпуса, који ће после заузети 18 војн. округа у Француској. Међу командатима корпуса су и ови ђенерали: Кленшам, Дик д' Омал, Дикро, Сисеј, Бурбаки и Орељ де Паладини. Овим корпусима придодаће се нове регименте разног рода оружја, у будуће биће 114 регимената пешадије, 70 коњице и 38 артиљерије, — Мак-Махон примио је у палати јелисејској новога турског посланика, који му је предао своја пуномоћства. — Гамбета је, примивши посете у замку Сетфонду у Перињеу, изговорио беседу наглашујући да народ неће краљевину бурбонску, која ће довести на владу свештенство и племство. Он одбацује револуцију, која би букнула, ако се прогласи монархија, и која би по речима Тјеровим била ужаснија од свију досадањих. Земља је сита привременошћу, па ће коначно утврђену републику, коју може уредити новоизабрана народна скупштина.“ А за Орлеанце казао је: господа орлеанска благодаре Тјеру за слободу што су дошли у Француску и што раде како им је воља, па су му за то и платили 12. маја.“

Говори се као позитивно да су осим неких пре-

пшеницу, раж, јечам у зрнету, каву, пасуљ и дуванско лишће државе Венецуеле — ми ћемо да кораknемо часком из северне у јужну Америку, из сједињене републике у *царство Бразилију.*

Баш тај контраст државнога назива — република и царство — мами нас у ову другу половину леве галерије, да походимо славнога делицара, хваљенога Дон Педра.

Изложба бразилијанска сасма је одељена од излога америчког и у средини међу два дугачка стаклена ормана улазимо у дворе њезине, гледајући при улазку с једне стране разне испуњене рибе, а с друге особите примерке бразилијанских цигара. Први је утисак врло пријатан, јер та малена изложба, показује ти велику богаштину и напредак бразилијанске царевине, да човек при улазку одмах помисли на хваљену интелигенцију разглашеногa Дона Педра.

„Оно у среди злата вреди“ те погледајмо одмах средину излога. Пред нами су разни накити, тапете, један стаклени орман тако се шарени својим особитим шаренилом, да се свако а нарочито женско око засјаји у дивотном погледу том. Шта ли је то у њему? У орману је пуно шареног вештачког цвећа и заиста је тако вештачки грађено да се ма когод лако преварити може. Једна група показује, каке се једна малена тица преварила и закачила за вештачки цветак црвене боје, те се тако ухватити дала. Таке тице беше и међу гледаоцима и да цвеће није у орману, ја неверујем да га не би и ја замирисао, тако је дивно израђено. Осим овога има у орману пуно ситних и повећих зарезника — буба, те су у облику и боји разних бубица грађени разноврстни „брошеви“, дугмета, минђуше итд. Не изричем ја своју пресуду, него велим по исказу суручнога пресудиоца да је овај посао тако особит и вештачки, да га назваше *јединственим* као unicum целе изложбе. Поједини парови дугмета стају грдне новце према такој маленкости, а женске ствари такођер. Чисто сам долазио овоме орману само зарад тога, да штудирам разна лица и жељне погледе толиких женских посетилаца, да се нагледам и сам лепоте још дојако невиђених *женских лепеза.* Да, „женске лепезе! ствар од замашне улоге у сваком љубавном роману и разговору! Али камо их? Уз вештачко цвеће у томе орману стоје лепезе од *тичија перја* у дивотној колоратури израђени и поређани. Једна је лепеза склопљена белим дугим перјем, окићена је ситним бубицама а у средини стоји малена црна тичица — и, госпођице моје лепе! ова дивотна лепеза продата је за — *осамдесет* форината. Лепо али скупо! скупо али лепо!

И није свака женска рука за ову лепезу, и није свако лице за ветрић њезин, те ме је то и утешило, иначе би се ваљда већ и оженио каквом бразилијанком само зарад таке лепезе. Оваких лепеза од тичија перја имаде више већином шареним перјем искићених. Не заборављајући још и лепу хрпу испуњених тица, ми слободно велимо, да овај орман бразиј. изложбе у X. групи нема у изложби себи равна ни по дивоти својој ни помножини гледалаца, те нам је чисто жао, што сада, напустити морамо.

Остали орманови у средини излога показују разне лепе кожне Фабрикате, ципеле, „тошне“ и т. д. Идући десном страном ту нам је први орман пун финих чипака, до њега велика група бразилијанске каве у стаклетима. Ова је збирка каве богата али ваља знати да Бразилија продуцира највише каве. Пре својих 50 година изнашала је Бразилија на трг само 15 милиуна фуната каве годишњо, а сада се може рачунати продукција каве на 500 милиуна фуната сваке године. Да је и квалитет браз. каве такав грдан и особити као множина производа и извоза, онда би браз. каве било по целоме свету. Сорте ове каве спадале су одпре делом међу понајгоре, али рационолна култура и производња од новијега времена јако су побољшали браз. каву, бар стручни људи веле, да се то види по овим изложеним сортама. Од свију веле да је сорта Sampinas и делом Santos најбоља кава, а нарочито је провинција Santos знатна производњом и културом својом. — Идући даље долазимо пред групу дивне свиле и разних врсти свилене бубе (Bombus mori) орман пун шарених лептирова и шкољака, а назад у великим плочастим комадима.

Хајдмо сада на лево!

Прво је фотографски таблов дворскога фотографа у престолници бразилијанској Рио де Жанеиро. У средини је породица бразилијанскога цара Дона Педра, кога новине разгласише по свету као човека демократских начела и огромнога научног знања да му се сваки дивити морао, кад је оно недавно кроз Јевропу путовао.

До овога је група бра. дувана и цигара у пиклама, даље читав зид од памука; до овога опет коже тигра, леопарда, а на крају леве стране читава кула стаклади ликера, вина и другог алкохолског пића. Малену али дивну браз. изложбу завршују модели разних дрвета, просеци грдних широких дубова провинције Aronas, а у среди модел неког „дивати се имајућег“ споменика бразилијанског.

И с овим прођосмо сретно кроз северну и јужну Америку без да нам је какав малер пасирао. Што на путу видесмо то нас је и опет уверило да је северна Америка земља слободе и огромного напретка, а Бразилија као и цар јој будући јунак међ јунацима. У једној и другој природни продукти чине полугу огромне индустрије и радиности, и ми ваља да смо ради и весели што кроз толике удаљености ипак доста много видесмо. А што је најглавније то је да смо се овом приликом тврдо уверили да између праве Америке и бечкеречке „Америке“ баш нема велике разлике, quod erat demonstrandum.

ФЕКТА И НЕКА ВЛАДИНА ЛИЦА, КАО МИНИСТАР ФИНАНСИЈЕ МАЊ, ОПОМЕНУЛА ВЛАДУ НА ОПАСНОСТ ОД ГРАЂАНСКОГ РАТА, ПА МА ДА ПОД КОЈОМ СЕ ЗАСТАВОМ ПРОГЛАСИЛА КРАЉЕВИНА ШАМБОРОВА. ВОЈЕНИ МИНИСТАР ИЗДАО ЈЕ НАРЕДБУ ДА ДИВИЗИЈОНИ ЂЕНЕРАЛИ НЕ МОГУ ДАВАТИ ДО ЈАНУАРА НИКАКО ОДСУСТВА ВОЈНИЦИМА. ОВА ЈЕ НАРЕДБА ВЕЛЕ, ИЗДАТА УСЛЕД ГОРЊЕ ОПОМЕНЕ.

НАРОДНО ПРИВРЕДНА ОСОБИНА БЕЧКЕ СВЕТСКЕ ИЗЛОЖБЕ.

Пред оним чланком, што га под горњим насловом у прошлом броју овога листа донесосмо, донео је „П. Л.“ обзиром на показане најновије резултате народне светске привреде у своме 219. броју и овај важан као уводни чланак, који ћемо такође важности његове ради нашим читаоцима у целости његовој саопштити.

Чланак гласи:

„Права цел бечке светске изложбе нацртана је у потпуној слици јекономског покрета у најновије доба. Сретства те представе имаду своју сопствену повесницу и протекла су занимљивим током развитка од лондонске светске изложбе па до данас. Застаћемо само код идеје, која је управо битност разноврсности те појаве. С почетка ограничен у великој целини на поље индустрије и технолођије, увеличавао се мало по мало оквир светске изложбе, да данашњим даном, у време свеопшта међународна мира и рада, може представити целокупну слику економског народносног живота. Не само: што је створено и произведено, него и како је што створено и производено, треба светска изложба да покаже; и колико је год могуће представљају се гледаоцу начин и ток произвађања, али не опет сам ток производног процеса, него процес целокупног производа ниже се на ланац светских изложаба, да се види, како поједине гомиле друштва, како народи и крајеви света живе, како и које их привредне потребе задовољавају, каква им је рана, одећа, стан, покућство, намештај и слободно уживање њино. Па ни на томе се није могло остати, и с тим се није било задовољило отпочето дубље испитивање људско, него је још и даље покушавано, да се наиме што већа и сјајнија слика целе велике садашњости људске, свега развитка светске економије у току повеснице представи.

Светска је изложба дакле огледало светске економије у житу, гвожђу, угљену и вуни. Видићемо по овоме реду, који следује, какве величине заступају производне гране.

Жито. Производ: *Русија* 560 мил. хектолит. *Немачка царевина* 260, *Аустро-Угарска* 199, *Француска* 197, *Вел. Британска и Ирландија* 133, јевр. *Турска* 47 и т. д. Јевропа 1688. Трговина с лебом и брашном развијала се овако: Русија: увоз и извоз 652 мил. фран. Аустро-Угарска 29 и 129, Подунавске кнежевине ув.—изв. 117, Велика Британија 854 и 61, Француска 220 и 78, Белгија 121 и 36, Швајцарска 151 и 14, Низоземска 109 и 41, Сједињене америчке државе 37 и 378 и т. д. свега 2046 мил. фран. увоз, и 2232 мил. извоз. Сваке године се дакле прометне трговине с лебом 75 милијуна франака.

Гвожђе. Годишњи производ 24.000 милиона фунти, по цол. мери. Ако дакле узмемо, да има на целој земљи 1200 милиона становника, долази на главу 20 *ф.* гвожђа. Поједине државе имаду оволико тона: В. Британска 5,532.889 тона, сјед. државе 1,912.608, Француска 1,356,300, Пруска 927.654, Белгија 439.500, Аустрија 278.570, Угарска 104.628. Последњих година скочила је индустрија гвожђа у врло знатном размеру.

Полет гвожђарске индустрије беше последњих година врло знаменит, нарочито у Инглеској, Америци и Немачкој. За рафинирање од $5^1/_3$ милиона тона гвожђа служаху у енским земљама 6243 мали фурунице. Године 1871 извежено је 32 мил. тона гвожђа и гвожђарских фабриката у вредности од 25 милиона фунти штерлинга. Америка је продуковала године 1871. 2 мил. тона, увезла је пак у

преко томе још $3\frac{1}{2}$ мил. центи неурађеног гвожђа, 6.3 милиона центи шина и 16 мил. жељеза. Пруска је издала год. 1826. неурађеног гвожђа 33.000 тона, а год. 1867. 987.000.

Угаљ. Угљена се произведе годишње на целом свету до 213 мил. тона, од којих 117 мил. тона, или 3548 мил. центи на Јевропу долазе. Инглеска, која је у почетку овога столећа само $2\frac{1}{2}$ мил. тона продуковала, продукује сад 109 мил. тона. У тој мери се повећао производ и у осталим земљама. Француска 7. мил. тона (1858), 13 мил. 1868, Пруска (1859) 11 мил. тона (1869) 30 мил. тона. Сва вредност од досад урађеног угља своди се: у Вел. Британској на 269, Пруској 75, Француској 61, Белгији 62, Аустрији 21 милион форината; сва Јевропа 503 мил. фор. и вредност свега угља на земљи износи до 600 мил. фор. Највише угљена употребљује пак саразмерно Инглеска; од 107 мил. тона одлази на жељезничку индустрију само 32 мил. на целокупну индустрију 73 мил. на кућну употребу 18 милијона.

Вуна. Памука се произвађа годишње 16—18 мил. центи. Од тих долази на сјед. американске државе две трећине; неких 2 милиона долазе на источну Индију, 1 мил. на сву осталу Азију и 650.000 на Мехику и јужну Америку. Највише употребљава памука В. Британска. Та је земља употребила око половине прошлог столећа 1 мил. а сад преко 1000 мил. фунти преко године. Посленика око урађивања памука има у целој Јевропи и у Америки $1\frac{1}{4}$ мил.; годишња наднице извуку ти посленици до 162 мил. талира. Француска је дала године 1865. 440.000 бала, Немачка 300.000 бала. Мотовила је било године 1870. 57 мил. одатле долазе на В. Британску 32, на Француску 7, на Немачку 3 милиона. Вредност у новцу свих тих производа износила је: у минералима 983 мил. талира, у царству животиња 4331, у царству биља 9627 мил. талира; свега: 14.941 мил. талира.

Светска трговина посредује обрт светских производа. Тек се у тој покаже права народна привредност у наше доба. Та светска трговина износила је у милионима форината:

	Увоз:	Извоз:	Свега:
Јевропа . . .	8675	7290	15965
Америка . .	2016	2173	4188
Азија . . .	975	1010	1985
Аустралија .	298	297	595
Африка . . .	200	238	438
	12164	11008	23171

Светска трговина прометне дакле за годину дана 11 пута толико, колико износе француске милијардске контрибуције. Највећа је трговина у овим државама:

В. Британска и Ирска. Увоз 3301, извоз 2215, спољна трговина 5516; Француска (1871) увоз 1137, извоз 1346, сп. трг. 2483; сјед. американске државе (1870—71) увоз 1121, извоз 1664, сп. трг. 2245. немачка царевина (1871) увоз 870, извоз 765, сп. трг. 1635; Белгија (1870) увоз 699, извоз 604, спољна трг. 1303, Русија (1870) увоз 511, извоз 570, сп. трг. 1081; Аустро-Угарска (1872) увоз 585, извоз 561, сп. трг. 1146.

С трговине да пређемо на јаван обрт, где ће нам жељезнице, као најважнији чланци комуникације, као заступници целог тог рода послужити. Дужина јевропски жељезница износила је год. 1871. 14.000 миља: у Инглеској 3255, у Немачкој 2669, у Француској 2307, у Русији 1516, у Аустро-Угарској 1372 миље. Азија је имала г. (1869) 977 дужине жељезничких путова. Африка 175 миља, Сев. Америка 14000 миља, јужна Америка 160 м. Аустралија 181 миљу. На целој земљи износиле су год. (1871) дужине жељезница 28.300 миља, дужина, којом би се могла земља на екватору пет пута опасати. — Те су жељезнице коштале 15 милијарда талира и прометуле су преко године до 800 мил. центи еспапа, не рачунајући ту путујуће особе ни особену тежину ватрених кола. Као што је Вебер године 1866 обрачунао, превазилази пут, који су до сад светске жељезнице прешле, сунчани систем.

Ту треба још да споменемо обрт новца у свету. У Јевропи и у Америци циркулишу по рачуну Долмара 3654 милиона талира у готовом новцу. Све су банке прометнуле до 4233 милиона талира и то године 1871.

Слику најважније индустријалне делаталности нашег доба даће нам у потпуној мери и следећа дата. Још године 1860 толико је парни машина у рудо и брдокопњама радило, да су све заједно јаче радиле него 450.000 коњских снага; парне машине од рукотворина износиле су заједно до 1,350.000 коњске снаге, пароброди 850.000, локомотиви 1 милион, свега 3,650.000 коњски снага, јачина, за коју су једва 77 милиона људи дорасли, т. ј. људска сила становништва од 250 милиона!

ДОПИСИ.

(П. У.) Трст 22. септембра. *(Гласови о српском напредку, на пољу трговине. — Канви су отношаји између Србије и Црне Горе? — Несрећно стање нашег народа у Лици. — Различито.)* Сваког Србина обрадовати мора, кад чује, да наша српска браћа у кнежевини напредују, и своје домаће ствари унапређују. Истина је, и признати се мора, да Србија до данас, још никакви заслуга за оне Србе у Турској, а исто ни за ове у Аустро-Мађарској нема, што јој се ипак у грех уписати неможе, јер док се Србија са својим унутрашњим отношајима, борити мора, неможе ништа изван својих граница почињати. У најновије време видимо, да се Србија у главном, на привредно поље бацила, и да сваку прилику употребљава да своју трговину, производство, промет и саобраштајна средства, унапреди. Шака подузећа, и тако унапређења, главни су основ за сваки државни живот и развитак, и државе, које те користи занемарују, немогу никако напредовати, већ морају у свему назадне остати. За то нам је најбољи пример Турска, која се никад старала није, да у својој држави занат, трговину, производство, научност, умјетност, и саобраштајна сретства унапреди, већ је у својој глупој занешености и незналости мислила, да ако безумне и дивље солдатеске има, — да ће вазда од отимачине, и глобе живити и напредовати, а ни данас иначе немисли, пак јој зато и последњи часови куцају, и разпасти се мора.

Србија је, у ово неколико последњи година, своју главну пажњу, наоружавању и војеној спреми поклањала, а то је чинити морала, јер знала није, какве ће околности наступити, а Србија је позвана да на балканском полуострову главну улогу игра, и коло народног ослобођења поведе. — Сад кад се наоружала, и за сваке околности и догађаје спремила, слободније се креће, и на друге пољане предлази, а особито радујемо се, што се мисао покреће, да се српски трговачки и обртнички отношаји поправе и унапреде, те да Србија, и на том пољу, достојно место заузме.

Брзојав доноси нам глас, да је нови новчанотрговачки министар г. Чед. Мијатовић све отменије трговачке личности и стручњачке сазива и савјетова се: како би се трговачки одношаји поправили? Држимо, да ће г. Мијатовић својој задаћи, у сваком смислу одговорити, и особито што се трговине и производства тиче, својој домовини и српству у опште користан бити, јер за то, не само знања, већ и искуства има. За развитак српске трговине у иноземству, главни је услов; да Србија то право себи прибави; да своје трговачке заступнике, на светским трговима и поморским пристанима имати може, који ће не само српску трговину, и трговачке користи заштићавати, већ и за српске производе, нове путове за относ тражити. За развитак унутрашње српске трговине, нуждно је: да се у Србији један државни новчани завод на подобије овдашње комерциалне банке оснује, који би државне благајничке артинске упутнице издавао. Сад, кад ће с гвозденим путом, Београд средоточиште азијатске и средњо-јевропске трговине постати, треба да се Београд за слободни пристан прогласи, који ће особито, ако се ђердап прокопа, као и свака поморска варош, велику важност постићи, и из црног средуземног и јадранског мора, као и с доњег Дукава главну трговину к себи привући.

За унапређење трговине и производства, главни су услови удружавања и новчани заводи, а у Србији особито што се удружавања и међусобног поверења тиче, врло трајаво стоји, и док је тако, то се на напредак ни помислити неможе. Ако у Србији не желе, да странце у своју земљу упусте, то им је пре свега прека нужда, да што скорије трговачка и подузимачка друштва оснују, која треба, да и влада подупире. Пре свега, требало би у Србији једно огромно друштво, које би се с куповином, и продајом домаћи земаљски производа занимало, и с тим странцима за свагда пут препречило. Друго друштво, које би се с рударством и разним творницама, као творницом коже, артије, сукна, платна, жигица, стакла, гвожђа и т. д. занимале. Треће друштво, које би с овим у свези стајало и напредовати могло, било би, друштво за пловидбу, које би и странце са српске обале удаљило.

Од сваке владе зависи млого, али је, што се трговине, производства и промета тиче, кључ у рукама трговачког света, и он је у стању, да то разграна. Српски трговци до данас, млого незначише, а ако и у будуће, као и до сад узраде, то ће вазда незнатни остати. Појединци, макар с знатном готовином разполагали, ништа учинити немогу, а српски трговци, као што се из свега види, избегавају свако подузеће, и најрадије се с отвореном радњом занимају, тако, да је у опште трење и конкуренција наступила, да један другог обара, и то ће тако далеко ићи, док сви не посрну.

Занату, мало се ко одаје, зато и занат у Србији у јадном стању се налази. Ту би могла влада ствар унапредити, и ево како. На сваку готову робу, као хаљине, кошуље, обућу и све што би се у земљи произвадити могло, треба да по примеру Русије, на увоз таке робе велику царинску просторбу (ђумрук) удари, и како то буде, то ће занат напредовати. Наравна ствар, да један ципелар у Србији, с оним фабрикантом у Липсији, Бечу Грацу итд. конкурирати не може, једно што код фабриканта доста чини, а к тому и материјал јефтиније има, без да се радијоничка снага у обзир узима. До владе стоји млого, а главни је кључ у рукама трговаца, производитеља и подузимача. Уздамо се, да ће у Србији не само влада, већ у опште народ све оно прихватити, што ће земљи и народу користно бити. —

До данас мислио се: да ће Србија и Црна-Гора код прве згодне прилике, свему свету и својим пријатељима посведочити: да истина није што се до сад говорило, као да између Србије, и Црне Горе, пријатељски одношаји непостоји. Сад је прилика, а Србија и Црна Гора гледају и слушају: како им једнокрвна и једноверна браћа у Босни, под душманским притиском издишу, немичу се, а то ће толико рећи: да отношаји између Цетиња и Београда најпријатељскији нису, јер да су пријатељски, то би Србија и Црна Гора код ове прилике, кад им браћа мученичким животом живу, заједнички озбиљну реч изустиле. Попричекаћемо још који дан и тек ћемо онда о том обширније говорити.

Из Лике стижу црни гласови. Колера је до сад 1400 душа покосила, једнако коси, а због неплодне године умиће народ од глади, и тако једно зло горе од другога, влада се не стара, како би народ помогла, а сад, за сад владе и нема, нит се зна ко је господар. —

Из Истрије пишу, како је тамо агитација за избор посланика за државно веће наступила. С једне стране Талијани, а с друге Славени раде. Видићемо која ће странка надјачати. —

Народна просвета.

АУСТРИЈСКА СЕОСКА ШКОЛА НА БЕЧКОЈ ИЗЛОЖБИ.*)

Добро су схватили ствар неки овдашњи стручњаци и пријатељи народног напретка, када се почетком ове године решише око тога се заузети, како би на бечкој изложби и аустријска сеоска школа заступљена била. Наравно да се у том случају пред свет није смело изићи са школом какве одиста јесте или каква је барем досада била, већ са онаком школом какву наступајуће ново време изискује, каква је према потребама данашњим и према условима за унапређење народа и народњег подмлатка необходно нужна, каква је најзад у стању постојећи закон о уредби како варошке тако и сеоске школе оживотворити и у практику довести га. Иста господа сматраше светску изложбу добродошлом приликом, те и не оклеваше даље, већ се удружише и конститујисаше под именом: „одбора школских пријатеља“ избиравши себи за председника тинистра просвете дра Карла Штремајера. Чланови „одбора школских пријатеља„ страном су стручњаци и научењаци, страном опет богати људи који из собственa нагона притекоше материјалним средствима у помоћ, де се могло учинити у корист народној просвети и народном напретку.

Речена дружина скроји одмах план, по коме би намере своје најбољим начином достићи могла, те изабере из средине своје такозвани „ексекутивни одбор“ састојећи се из ових чланова неимара *А. Крумхолца*, министарственог саветника *др. Лоренца* и гимназијског управитеља *дра Шваба*.

Управа изложбена уступи на ту цел споменутој дружини простор од својих 1300 □ метара с оне стране такозваног „Хајштадел васер-а“ у одељењу сеоских кућа. На томе месту и ваља тражити аустријску сеоску школу, која је тако удешена и урађена, да већ по томе заслужује, да јој се велика пажња обрати и да најпосле рад одбора посвуда у Аустро-Угарској одзива нађе.

На томе простору налази се школско здање у скупу са учитељевим станом, здање за гимнастику, даље штала за коња и краву и цео је остали простор запремљен школским вртом.

Неимар Крумхолц начинио је технични план и одмах га је достојно и извршио, дочим се др. Лоренц и др. Шваб око уређења баште и унутрашње школе побринуше.

Намештај по школским собама и у стану учитељевом врло је укусан, материјал је солидан а што се начела тиче, кога се споменута господа при уређивању школског здања придржаваше, то нас оно живо подсећа на ону уредбу, коју у америчкој а по чести и у Шведској школи спазисмо.

У приземном спрату налази се стан учитељев, састојећи се из предсобља, две собе, кујње и подрума. Намештај у стану учитељском угодан је, вентилација, светлост и грејање собе ваљано су узета у призор, тек је по томе даклем и санитарним условима задоста учињено.

У првом кату пак смештена је школа. Саразмера школске собе у дужини, ширини и висини њезиној добра је. (Дужина: 29 стопа, ширина $21\frac{1}{2}$ а висина 12; Зидови су светли зеленкасти, а патос је направљен од сувог здравог дрвета, на што се у опште ваља пазити из санитарних разлога. Баш је нездрав патос много пута главна чињеница дечијој болести. Такови се случајеви десише пре неки година у самоме Бечу.

Школска је соба тако спретна, да у њу може стати 60 деце. Скамије су ниске и иначе ваљаног кроја, но деца тек нису сепарована. Нама се целисходнији види онај принцип, што је произведен у америчкој и шведској школи, јер тамо у једној клупи само једно дете места имаде, а овде се ипак десити може, да у случају ако се много деце искупе у скамију више њих седну, по што би здраво и потребно било, или да сам учитељ ствар пренербегне. Овај се случај пак тамо апсолутно неможе задесити.

Вентилацију обављају канали што су кроз зид провучени, пећи — што се величине њиове стоје у подпуној саразмери са собним дименсијама, а светлост је у соби такова да допушта сваки финији рад на хартији, било то сад писање или цртање.

На главноме месту налази се учитељев сто, поред овога лепа велика, табла а по зиду повешали су многе слике из јестаственице, географске карте, азбучне и рачунске табле. Карта Аустро-Угарске у троструком је начину изведена. Прво: са исписаним именкма река, вароши и брда; друго: неисписаним само почетим словима означеним именима; треће политично израђена.

Поред стола учитељевог смештена је школска оргуља по примеру оних по шведским школама, где уз певанку дечију несме да фали. Пошто се стручњаци у тој ствари повољно изразише, то ће се речени музикални инструменат сада по аустријским школама уводити. Оргуљу, коју овде видисмо, поклонила је шведска влада одбору за употребу на изложби.

Соба за сахрањење обучних справа и девојачког рукотворива знатно је мања, но она, у којој је сама школа смештена. *Радна школа* за женску децу врло је практично и целисходно уређена. Поглавити је намештај у њој: 3 повелика стола (растурање), 12 столица и шавна машина (из фабрике Волманове.)

У собама учитељевим за сада су смештени разни научни скупови, школска библиотека и млоги алат за баштованску потребу.

Технолошки скупови, који су у овом случају само удешени за употребу по нижим варошким и у опште сеоским школама, простиру се на све гране људске привреде и заната, тако да на име наведем: фабрикацију стакла, порцулана, шећера, челика, итд. произвођење свиле и текстилних стрека; копање руда угљевитих, гвожђених, оловитих итд. Најзнатнији су пак они скупови, што се односе на јестанствене науке, као примера ради на зоологију, ботанику, минералођију, општу астрономију, анатомију човека, животиња, биља и т. д.

Друго је здање уређено за ђимназијску. Ова дворана, која све справе што су на ту струку нужне садржи, броји у дужини до својих $40\frac{1}{2}'$ а у ширини до својих 22' (по новој мери $12\frac{8}{10}$ мет. и 6 $\frac{9}{10}$ мет. Висина њезина стоји сасвим у саразмери према дужини и ширини. Материјал врло је солидан, а предмети су са укусом и брижљиво израђени.

Школски врт подељен је на више одсека, од којих су главни ови: 1) кујињски врт (за употребу учитељеву); 2) дечији врт; 3) врт, у коме су отровна биља засађена поради оперцијалне дечије обуке у познавању отровног растења; и 4) воћњак.

Почем смо све прегледали у школи и по врту и упознали се са начелом, по коме је план нове аустријске сеоске школе скројен, то онда истинито рећи морамо, да је овај план онакав, какав здравом разуму одговара, који хоће и изискује развијен и свестан народ, а који се само у школи одгојити може; народ који би уздајући се у снагу и у свест своју — увек приправан био, ди се тиче унапредити људство и отачбину. Но ово је — као што рекох само план, ово је теорија јоште. Да ли ће се претворити у сушту истину зависи од поштења оних људи, који су позвани на томе да раде, који су најлепшу и најсветију дужност ка себе примили.

До сада дабогме да није било тога у Аустро-Угарској, па није ни данас јошт, али надајмо се, да и на томе пољу неће напредак изостати и усвојимо слободно речи Швабове, који вели:

.... Без сумње да ће после десетак година наша школа на изложби понићи стоструким плодом, да ће се свако село дичити школом, какву ми данас у пратеру угледасмо, јер школа, која је извор људском благостању, напретку и срећи, препорођава народе и упућује их на праву стазу, на којој ће достићи морати праву срећу и право задовољство; и тад ће се тек посведочити речи песникове: *Намеран ли си показати ми срећу и напредак људства, то ми не казуј о силовитим палатама, већем одведи у школу, па ћу ти рећи по богу истину.*

У Бечу, 25. септембра 1873.

Тодор Стефановић Виловски.

*) Види: Die oesterreichische Musterschule für Landgemeinden auf dem Weltausschtellungsplatze. Von Dr. Er. Schwab.

НОВИ САД, 27. септ. Чујемо да је „лајтер“ тителског среза *Галета* толико већ забраздио у кортешовању за владиног кандидата а против дра Костића, да ни од најлуђи лажи не преза у томе своме послу. Тако н. пр. гледа заплашити прост свет с тиме, да ће се поновити догађаји од 1848. ако народ неби бирао владиног кандидата.

Галета као да по себи суди све шајкаше, кад мисли да ће му ко и тако безобразне и луде лагарије, примати за готов новац.

— Данас је епархијски одбор дијецезе бачке имао своју редовну седницу. Председавао је др. Јован Суботић, од чланова беху присутни: парох П. Чолић, Васа Пушибрк, Ђ. Глибоњски, Арон Михајловић; даље епарх. шк. надворник Стеван В. Поповић и бележник Јован Грујић. Од предмета, који на дневном реду беху, саопштићемо овде само неке важније. За мартоношког учитеља потврђен је Тодор Петаковић. У ствари спора општине паланачке са двојицом своји учитеља, који ишту да се и надаље по постојећем уговору наплаћивају, решио је одбор, да се ова ствар поднесе шк. савету, по што је ову ствар епарх. адм. одбор већ једанпут у корист учитеља решио, против кога је закључка општина свој рекурс уложила. План нове

школе општине паланачке није одобрен, по што не одговара прописима закона.

Школски савет није одобрио план пирошке школе. Сомборски срезки учит. збор сазван је да се састане о св. Луки 18. окт. За повереника одређен је члан Ника Грујић. Одбор је са сажаљењем приметио да се само овај збор позиву овога одбора није одазвао. Распра врбашке општине са учитељем због земље издата је фишкалу на мњење. Општине су позвате да прибаве учитељице женских радова.

Ово су важнији предмети, што их је одбор у овој седници решио.

— Из *Беле Цркве* нам јављају разне противузаконитости и готово насиља од стране власти према бирачима, који хоће да се упишу. Тако се непримају за бираче они, којих посед није уписан у грунтовници, дочим ово по V. зак. чл. од год. 1848. никако неможе стајати, пошто онда грунтовнице није ни било, него се посед са свима другим доказним сретствима изказати може. На даље одређују власти, да села по компанијама на уписивање долазе, па ако се за исти дан сва села из једне компаније нису могла уписати, то их више не пуштају на упис. На последку растерују људе који су дошли, да се уписују с тим: гледајте другог посла, а немојте овде дангубити.

Ми ћемо се још на ове белодане незаконитости вратити, да покажемо нашем свету, како приличи, да нас бунтовницима крсте, који хоћемо законитим путем да идемо, да само наша уставна права извршујемо, а овамо саме власти, које би требале да бдију над извршењем закона, исти нарушавају.

ЗАКЉУЧНИ РАЧУН

СЕНТОМАШКО-ТУРИЈСКЕ ШТЕДИОНИЦЕ У СЕНТОМАШУ

Извештај обрта од I. новембра 1872. до 30. јуна 1873.

Примање.

	фор.	нов.		фор.	нов.
Деонична главница	25000	—	Основни трошкови	244	14
Уплата основних трошкова	1000	—	Намештај	600	50
Добит од тисканица	141	70	Књиге и тисканице	651	08
Камате вађевине на ствари	107	51	Плате чиновницима и послужитељу	1485	78
Враћена вађевина	393	—	Вађевине на ствари	2093	—
Камате зајма на непокретности	2441	60	Станарине	150	—
Враћен зајам	200	—	Трошкови писарне	358	13
Пристојбе од преноса деоница	43	—	Огласи	22	90
Биљеговина	186	40	Зајмови на непокретности	17650	—
Камате	138	47	Биљеговине	186	40
Пристојбе инкасо	62	41	Камате разне	3045	09
Јамчевина вересионика	3055	—	Камте на улоге	2756	06
Камате одбитка	12899	01	Враћене јамчевине	76	—
Писарине	1859	94	Враћени улози на књижице	81518	43
Улога на књижице	151292	46	Осигурања	456	15
Осигуравања	456	15	Одбитком од менице	268723	20
Уплаћене менице	130980	20	8 веровника	336028	31
Добит од намештаја	10	50	Стање благајне 30. јуна 1873.	6838	87
10. дужника	392616	69			
	722884	04		722884	04

Рачун изравнања 30. јуна 1873.

Имаовина. **Дуговина.**

	фор.	нов.		фор.	нов.
Готовина 30. јуна 1873.	6838	87	Деонична главница ф. 5000.—50% уплате.	25000	—
Стање менице	89093	—	Улоге на књижице	69774	03
Вађевине на ствари	1700	—	Јамчећи фонд вересионе заједнице	2079	—
Зајам на непокретностима	17450	—	Веровници разни	16127	—
Намештај	560	50	Добитак	10569	49
Књиге и тисканице	618	53			
Дужници разни	8188	62			
	124449	52		124449	52

Рачун добитка и губитка 30. јуна 1873.

Дугује. **Потражује.**

	фор.	нов.		фор.	нов.
Отписивање од намештаја 5%	62	05	Основни трошкови	755	86
Плата чиновнима и послужитељу	1485	78	Књиге и тисканице	141	70
Станарина	150	—	Камате вађевине ствари	107	51
Трошкова	358	13	Камате зајма на непокретностима	2441	60
Огласи	22	90	Присстојбе од преноса деоница	43	—
Камате	2906	62	Инкасо пристојбе	62	41
Камате на улоге	2756	06	Камате одбитка	12899	01
Добитак	10569	49	Писарине	1859	94
	18311	03		18311	03

Сентомаш 30. јуна 1873.

Књиговодство сентомашко-туријске штедионице:

Лаза Дунђерски, управитељ. **Лаза Теодоровић,** књиговођа.

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

(Извештај Петра Увелца) **Трст** 22. септембра. У житној радњи нема се ни ове седмице никакви напредни промена забиљежити. Цене уз пркос укинућа царине на увоз из иновемства, као и по налогу аустро-мађарске владе, унижени цена, за подвоз, по свим жељезничким пругама, особито јужне и оне што Русију с Аустријом, код Волочинске Лемберга скапча непопустише; већ се особито што се пшенице тиче у неколико чврће држе, као што је извесна ствар, да ће још знатно крешити.

Промет ове седмице постоје из 11000 мерова пшенице одеске и подунавске 112—114 фунти по 9.90—10.40. Ражи 23.000 кримске и подунавске 103—107 фун. 6.85—7 ф. —

Кукуруза 11.000 подунавског и руског располагајуће и на путу находеће се робе по 5.50—6 ф. за 116 фунти.

Раж и јечам оста занемарено.

Стоваришта састоје се из 12.000 мерова понајвише кукуруза, више терета пшенице очекује се, а у руским пристанима товари се доста пшенице за овамо, која ће понајвише за Беч и оближњу Немачку извежена бити.

(К) Мол. 4. октобра 1873. Почем се овуда из потисе, јако радини и економи плашили, да кукуруз због велике суше бити неможе, тако је бар сваки морао држати; ови дана овде је берба кукурузна у велико одпочета, и јављам читајућој п., да је кукуруз прилично рода донео, може се рачунати 100 140, до 160 мерица (вика) на ланцу од 2200□. и плаћа се (вика) мерица, или 100 клипова 80 н.

Још имам јавити желостну вест, да овде у нашем месту јако мори ангина децу, помоћи нема ни одкуда! Лекари своју дужност чине, али успеха нема, свако се грози кад види сваки дан 5—6 само србске, а и мађарске толико деце умре, здраво читаво, и тако гледи родитељ ди удави, дете у два три дана; има случајева у 12 сати разболе се и умре;

(Извештај Шипуша и друга) **Сисак** 5. окт. Кукуруза се свеједнако одржаје у чврстом мњењу и држи се ако прем је односно слаб по 4 ф. 90—50 на 85 фун. Сви знакови говоре за то, да ће се ове цене уздржати већ зато, што је залуха и ако смалена да ће до нови привоза једва достати.

Јечма нема.

Зоби се врло мало на пијаци доважа и те се маленкости на јагам по 3 ф. 50 бечки цент покупују. Банацки и Босански терета још нема нити их се може за скоро време недостатне воде за пловитбу ради надати.

Воде су за пловитбу још недостатне.

Време лепо — сухо.

ДОБРОВОЉНИ ПРИЛОЗИ НА БОШЊАКЕ ПОСЛАТО

Г. Кости Угринићу у Ст. Градишку.

Г. К. Јовановић из Илока 2 ф. Лазар Каћански из Сенмаша 2 ф. Тоша Хаџић из Сентомаша 2 ф. Васа ђурђевић из Осека 1 ф. Др. Јоца Муачевић 1 ф. Јован Муачевић 1 ф. Стеван Лекић 1 ф. Свега 10 ф.

ОГЛАСИ.

Бр. 3438 из пол.

ОГЛАС.

Настојећим се до општег знања ставља да ће се право точења пића Куманске и Карловске општине за време од 1 новембра о. г. до посљедњег октобра 1874 године путем јавне дражбе у великој дворани диштр. курије дана 16 октобра о. г. у 9 сати пре подне највише даватељу поред готовог новца под закуп издати. —

Који би вољни били предлежећој дражби учествовати имаћеду са 10% пишманлуком снабдевени, на опредјелено време и место предстати запечаћене понуде примају се пре дражбе и за време трајуће дражбе и имасе истој понуди 10% пишманлук приложити, —

Проча дражбена условија могу се сваки дан у диштр. бележништву угледати. —

У В. Кикинди 1. окт. 1873.

Кенђелац,
окружни подкапетан.

1—2

СТЕЧАЈ.

На упражњено место српског учитеља у Старом Сланкамену. Плата је годишња: 300 фор. а. в., 6 хвати тврдих дрва и бесплатан стан.

Просителји нека своје молбенице са нужним сведочбама до 15. октобра о. г. по новом кал. ц. кр. котарском уреду у Старо Пазово пошаљу.

У Новом Сланкамену 30. септембра 1873.

2—3 **Местио школско веће.**

СТЕЧАЈ.

На упражњено учитељско место другог разреда мушке школе овим се отвара стечај. Плата је 400 ф. а. в. 80 ф. у име стана, кад при погребу учествује 40 нов. од стари рипида а 50 нов. од нови рипида.

Осим обучавања деце у школи, дужан је избрани учитељ како недељне и празничне каталоге, тако и црк. пјеније при богослужењу обављати.

Просителји нека изволу своје инштруиране молбенице у року од 4 недеље дана овоместном црк. школ. одбору послати.

У Шиду 20. септембра 1873.

Живојин Љубен исповођа. 2—3 **Панта Спаић** подпредседник.

ЕДИКТ.

На молбу Андрије Сивачког, прави Петровића, становника ново-карловачког, тражећег, да се од супруге своје Јулијане рођ. Милитар, која га је вероломна оставила и којој се место пребивања незна, коначно разведе, позива се овим речена Јулијана, да од данас за шест месеци поради овоодносног расправљања или лично консисторији предстане или место пребивања свог обзнани: јер ће иначе консисторија по постојећим у том погледу законим прописима даље поступати.

Из седнице конзисторијалне, у Карловци 6. септ. држане.

3—3 **Конзисторија архидијецезе карловачке.**

ОГЛАС ЛИЦИТАЦИЈЕ.

Кућа у Горњем Ковиљу у Шајкашкој, заоставштина г. Стевана Веселиновића шилт биртом код „зеленог венца“ састојећим се из шест соба, кујне, шпајз, подрум, тавана, штале, шупе, чардака и врта; даље са дућаном и поред њега две собе, кујне, подрума, таван сепаратан, штала и чардак издаје се од 19. октобра т. г. по новом календару пре подне путем јавне лицитације на лицу места под закуп од 1-ог новембра т. г. на једну ил више година.

Павао Михаиловић.
2—3 тутор.

МАНУФАКТУРНА ТРГОВИНА

МИЛАНА МИХАЈЛОВИЋА

У ВУКОВАРУ,

потребује једног доброг од старији спомоћника. 2—3

МЕШОВИТА ТРГОВИНА

ЂОРЂА МАРТИНОВИЋА

У СТ. ВЕЧЕЈУ

потребује једног шегрта. 1—3

2000 АКОВА

нови буради од шлавонске грађе, од 3—13. акова, готови стоје код доле подписаног с пробитачном ценом на продају, купцима је слободан избор све или мање, коме треба нека изволи обратити се на

Николу Николића,
5—6 пинтера у Великом Бечкереку.

ОБЈАВА.

По налогу кр. уг. министарства финансије од 15. септембра т. г. бр. 47. 381 држаће се 20. октобра о. г. у 9 сати пре подне у Тителу лицитација о издавању под аренду, за васпитателне цели одређене, у риту бивш. тителског батаљона налазећи се парцеле и то у III. мошоринском 350 јут. и у IV. тител-гардиновачком 344 јут. 400 □ фати, на 3 године уз задржање права вишег потврђења.

Прва парцела лежи у једној серпентини Тисе близу Мошорина а друга на Тиси у близини Титела.

Оба рита су већ сасвим дамом ограђена.

Услови:

1.) При почетку лицитације има се вадијум од 10% положити, који ће се осталима вратити а арендашу урачунати у кауцију која износи по годишњу аренду.

Кауција се може у готовом, у државним папирима или у интабулацији положити.

2.) Аренда се у три-месечним ратама унапред кр. уг. порезном звању полаже.

3.) Писмени оферти по пропису састављени са вадијум-ом морају се пре лицитације предати.

Ближа известија могу се код кр. уг. дирекције државни добара у Кули дознати.

Од управе за засушивање ритова у Панчеву 29. септембра 1873. 2—3

ПРОДАЈА КУЋЕ бр. 132.

Под правом точења из слободне руке у Ст. Сланкамемену, састоји се из 5 соба и један шпајз, један зидан подрум $8\frac{1}{2}$ хвати који може 400 акова пића стати, кућа је из доброг материјала са црепом.

Купци нека се изволе обратити на пријажатеља Ловре Кантарића у Ст. Сланкамену. 2—2

ТАЈНЕ БОЛЕСТИ

и

ИМПОТЕНЦИЈУ

(учмалу мушку снагу,)

лечи темељно под **јемством** сјајног и трајног успеха

МОРИЦ ХАНДЛЕР,

др. медецине и хирургије, магистер бабичлука и лечник очију.

ОРДИНИРА дневно: од **11—1** сати пре подне и од **3—5** сахати после подне.

Обитава: у **Пешти,** Leopoldsttadt, Palatingasse бр. 13. спрат бр. 14.

На писма с наградом одговара с места.

По жељи прима и у посебним часовима. 1—60

ПРВА БАЧКА ТРГОВАЧКА И ОБРТНА БАНКА

У НОВОМ САДУ.

На наше интерихс-акције бр. 7, 8, 10, 96—125, 139, 140, 142—144. 155, 159, 164. 176—181, 192, 193, 195, 246, 249, 250, 261—265, 276—285, 306, 307, 312—315, 328, 346—382, 392, 393, 406, 408, 417, 419, 441, 444, 445, 481—500, 521—540, 605—607—620, 625—640, 641, 646, 648, 682, 685, 686, 688—700, 715, 720, 736—743, 751, 752, 754=765. 819, 824, 831, 833, 835, 836, 841, 847, 861, 863, 869, 870, 871, 876, 893, 901—903, 905—907, 925—927, 931—935, 943, 947, 954, 966—969, 972, 979, 997, 1007, 1008, 1010, 1051, 1053, 1054, 1106—1125, 1170, 1171, 1176—1181, 1190, 1192, 1193, 1195, 1203, 1240—1244, 1246—1255, 1261—1265, 1276—1285, 1296, 1297—1307, 1312—1315, 1346—1355, 1406, 1444—1445, 1481—1500, 1521—1540, 1611, 1612, 1616—1620, 1631—1640, 1641, 1643, 1645, 1646, 1648, 1650, 1652, 1656—1660, 1681—1684, 1691—1700, 1708, 1710, 1720, 1767, 1789, 1827, 1828, 1831, 1833, 1835, 1836, 1841, 1847, 1860, 1862, 1863, 1869—1871, 1893, 1901—1903, 1905—1907, 1921, 1931—1935, 1947, 1953, 1954, 1966—1968, 1995—1998, 2028, 2032—2042, 2050, 2054— 2060, 2062, 2070, 2078, 2080, 2081, 2089, 2090, 2095, 2097, 2106—2112, 2114—2116, 2122—2126, 2128— 2130, 2135, 2136, 2143' 2146—2150, 2156, 2162, 2171—2176, 2185, 2235, 2236, 2239—2243, 2248—2250, 2401, 2403—2405, 2408, 2413, 2453, 2454, 2456, 2457, 2459, 2471, 2472, 2479, 2480, 2481, 2490—2493, 2495—2510, 2515, 2517, 2519—2522, 2525, 2526, 2529, 2530—2538, 2541—2556, 2560—2567, 2571,—2576, 2579, 2580, 2581, 2591—2599, 2637—2642, 2665—2674, 2711, 2718, 2755, 2756, 2766—2770, 2782, 2783, 2821— 2830, 2862, 2868, 2892—2896, 2898, 2925, 2926, 2928=2930, 2955, 2956, 2960, 2981—2991 беше досада расписана уплата од 20% или 40 ф. по комаду обустављена.

Овим чинимо дакле властнике упућујући ји на § 10 *) наших статута, пажљивим, да заостале уплате са 6% заоставшег интереса до 6. нов. а. с. тим сигурније исплатити, пошто ће им иначе њине акције у резервни фонд упасти.

Нови Сад 8. октобра 1873.

Управа.

*) Ко недонесе уплату за опредељено време, позван ће бити на то путем у § 9 споменутих листова с додатком акцијског броја и продужењем рока исплаћивања од 4 недеље за које време он те рате са 6% (Verzugszinsen) исплатити има. Ако он и тај термин пусти, то ће се ако управа не би каква особита обзира имала на исплаћење заостале уплате судским путем натерати, сваког даљег права лишити, и оне ће му рате, које је већ уплатио, пропасти у резервни фонд банкин, која за сваку таку акцију нову разаслати и по дневном курсу продати може. 1—3

Властник, издаватељ и одговорни уредник др. Свет. Милетић.

Српска народна задружна штампарија.